

سهم ایران از دانشجویرستی در جهان

آمارها و گزارش‌های منتشر شده از دانشجویرستی کشورهای مختلف ضمن نشان دادن تمایل دانشجویی ایرانی برای تحصیل در هر کشور وضعیت ایران را در بازار جابه‌جایی‌های بین‌المللی بیان می‌کنند.

با عبارت مهاجرت نخبگان سال‌هاست که آشناییم و ایران را طی سال‌های اخیر کشوری می‌پنداریم که دانشجویان خود را بسیار گرم و بی‌محابا به دیار غربت می‌فرستد و خود در بهره‌گیری از نیروهای پرورش یافته در وطن خویش ناتوان است. اما خوشبختانه موضوع انطوَر که می‌پنداریم، نیست؛ آمارها و گزارش‌های منتشر شده از دانشجویرستی ایران واقعیت دیگری را روشن می‌کنند.

مطابق با گزارش‌های منتشر شده در سالنامه مهاجرتی ایران؛ تعداد دانشجویان ایرانی خارج از کشور با افزایش کل جمعیت دانشجویان کشور و نیز افزایش جمعیت دانشجویان بین‌المللی در جهان، روند صعودی داشته و از تراز ۱۹ هزار دانشجویان در سال ۲۰۰۳ میلادی به تراز ۵۶ هزار دانشجویان در سال ۲۰۱۸ رسیده است، اما نرخ رشد جمعیت دانشجویان بین‌المللی ایرانی در قیاس با نرخ رشد جمعیت دانشجویان بین‌المللی در جهان کندتر بوده است. بدین ترتیب سهم دانشجویرستی ایران در کل بازار دانشجویان بین‌المللی جهان از سال ۲۰۱۲ روند کاهشی به خود گرفته و از حدود ۱۳ درصد به حدود یک درصد در سال ۲۰۱۸ رسیده است.

جایگاه دانشجویرستی ایران در بازه زمانی ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۲ از رتبه ۲۹ در جهان به رتبه ۱۱ ارتقا یافته بود که بالاترین جهش رتبه دانشجویرستی ایران در طول دو دهه گذشته بوده است. در بازه زمانی ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۸ جمعیت دانشجویان ایرانی در خارج از کشور در تراز ۵۰ هزار دانشجویان ثابت مانده و تغییرات اندکی داشته و به همین دلیل رتبه دانشجویرستی ایران به رتبه ۱۹ تنزل یافته است.

عواملی همچون افزایش نرخ دلار و به تبع آن افزایش هزینه‌های مهاجرت تحصیلی، محدودیت‌های ویزایی اعمال شده از سوی دولت آمریکا برای دانشجویان ایرانی و در نهایت شیوع ویروس کرونا موجب ثابت ماندن تراز جمعیت دانشجویان ایرانی خارج از کشور در طول سالیان گذشته شده است. البته این عوامل همچنین موجب افزایش تعداد دانشجویان ایرانی در کشور ترکیه و کشورهای همچون آلمان، کانادا و ایتالیا که قوانین ویزایی ساده‌تری دارند، گردید.

تحلیل آمار دریافتی از اداره گذرنامه در بازه زمانی سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که ۵۶ درصد از دارندگان مال در المپیادهای دانش‌آموزی، ۶۹٫۱ درصد از مشمولان بنیاد ملی نخبگان و ۷۸٫۳ درصد از افراد حائز رتبه‌های یک تا هزار کتکور سراسری در داخل کشور هستند.

در میان گروه‌های مورد بررسی به ترتیب المپیادی‌ها با ۳۷٫۲ درصد، مشمولان بنیاد ملی نخبگان با ۲۵٫۵ درصد و رتبه‌های یک تا هزار آزمون سراسری با ۱۵٫۴ درصد بیشترین درصد افراد مقیم خارج را به خود اختصاص داده‌اند. در این میان ۴۴ درصد از المپیادی‌ها، ۲۷ درصد از مشمولان بنیاد ملی نخبگان و ۲۶ درصد از رتبه‌های برتر کتکور که بیشتر از کشور خارج شده بودند به ایران بازگشته‌اند. نرخ بازگشت متخصصان و فارغ‌التحصیلان ایرانی به داخل کشور از سال ۲۰۱۵ تا سال ۲۰۲۱، روند صعودی و قابل توجهی داشته است به طوری که براساس آمار اخذ شده از معاونت علمی و فناوری ریاست‌جمهوری جمعیت متخصصان بازگشته به کشور از سال ۱۳۹۵ تا فروردین ۱۴۰۰ جمعا به ۱۹۸۹ نفر (بصورت تجمعی) رسیده که این میزان در دوران اخیر (علیرغم تحولات اقتصادی چندسال گذشته) در نوع خود کم نظیر است.

افزایش جمعیت دانشجویان بین‌المللی در داخل کشور و همچنین نرخ بازگشت متخصصان ایرانی باعث ارتقا شاخص خالص چرخش نخبگان ایرانی از تراز منفی ۰٫۳۹ در سال ۲۰۱۰ به تراز منفی ۰٫۲۴ در سال ۲۰۱۸ شده است. بررسی تعداد و سهم دانشجویان ایرانی در ۱۰ دانشگاه برتر آمریکا که از میان ۲۰ دانشگاه برتر جهان براساس جایگاه رتبه‌بندی QS ۲۰۲۰ انتخاب شده‌اند، می‌تواند تاحدی تبیین‌کننده وضع کیفی دانشجویان ایرانی خارج از کشور باشد. بر این اساس، از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵ تعداد دانشجویان ایرانی در ۱۰ دانشگاه برتر آمریکا با اندکی افزایش همراه بوده و از ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵ نفر در سال ۲۰۱۵ رسیده است. از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۸ تعداد دانشجویان ایرانی در ۱۰ دانشگاه برتر آمریکا نیز کاهش اندکی یافته و از ۲۴۰ دانشجویان به ۲۲۹ دانشجو در سال ۲۰۱۸ رسیده است.

چنانچه معیار «تعداد دانشجویان مشغول به تحصیل در ۱۰ دانشگاه برتر آمریکا» را در نظر داشته باشیم ایران در رتبه‌بندی کشورهای دانشجویرست به کشور آمریکا در جایگاه دهم قرار دارد و کشورهای چین، هند و کره جنوبی در جایگاه اول تا سوم هستند. چنانچه «سهم دانشجویان مشغول به تحصیل در دانشگاه‌های برتر از کل جمعیت دانشجویان خروجی» را در نظر بگیریم کمتر از ۵ درصد دانشجویان خروجی ایران در دانشگاه‌های برتر آمریکا و جهان مشغول به تحصیل هستند که از این حیث هم در جایگاه دهم در میان کشورهای دانشجویرست قرار داریم.

سهم دانشجویان ایرانی حاضر در دانشگاه‌های برتر جهان از کل جمعیت دانشجویان خروجی در بازه ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ میلادی تقریباً ثابت بوده است و از حدود ۰٫۵ درصد در سال ۲۰۱۴ به حدود ۰٫۴۵ درصد در سال ۲۰۱۸ کاهش یافته است. در حالی که برای مثال این شاخص در همین بازه زمانی برای کشور چین با حجم قابل توجه دانشجویان خروجی (بیش از ۹۰۰ هزار دانشجویان) با رشد اندکی روبه‌رو بوده و از ۱۶ درصد در سال ۲۰۱۴ به ۱۶٫۶ درصد در سال ۲۰۱۸ رسیده است. براساس این شاخص کشورهای بریتانیا و استرالیا بیشترین سهم دانشجویان را در ۱۰ دانشگاه برتر آمریکا دارند.

آمریکا، ترکیه، آلمان، ایتالیا، کانادا به ترتیب ۵ مقصد اصلی دانشجویان ایرانی در دنیا هستند. در سال ۲۰۱۹ ایران با ۱۱۳۵۱ دانشجویان یک درصد از سهم بازار دانشجویان بین‌المللی در آمریکا را به خود اختصاص داد. اکثریت دانشجویان ایرانی (تقریباً ۷۵ درصد) در آمریکا در مقاطع تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد و دکتری) و بیش از نیمی از آنها در رشته‌های مهندسی مشغول به تحصیل هستند. به نقل از خبرگزاری دانشجویان ایران، آسیای جنوب شرقی و اقیانوسیه می‌باشند. کشور آمریکا همواره مقصد اول دانشجویان ایرانی برای تحصیل در خارج از کشور بوده است. بعد از آمریکا کشورهای آلمان، ترکیه و کانادا مقاصد محبوب دانشجویان ایرانی به شمار می‌روند. ایجاد محدودیت‌های ویزایی آمریکا برای دانشجویان ایرانی طی سال‌های اخیر ساده‌تر بودن دریافت پذیرش در مقاصد بعدی نسبت به آمریکا و هزینه پایین‌تر تحصیل در کشورهای همچون ترکیه، آلمان، ایتالیا و کانادا به نسبت آمریکا از جمله دلایل گرایش دانشجویان ایرانی برای تحصیل در کشورهای دیگر بوده است.

مشغله برای خود در جهت گذراندن روزمره خود اقدام به کسب مدارک بالاتر می‌کنند.

وی ادامه می‌دهد: این پدیده در خانم‌ها، تا حدودی مصادیقی متفاوت از آقایان دارد بخشی از این قشر، به‌دلیل فرار از فشارهای خانوادگی و شرایط موجودی که در آن به سر می‌برند و برای آنها آزاردهنده است، راه ورود به دانشگاه را انتخاب می‌کنند، چرا که امن‌ترین محیط را برای خود، در محیط دانشگاه رصد می‌کنند.

این پژوهشگر تصریح کرد: از نسوی دیگر مدرک با خود یک شأن و منزلت اجتماعی به همراه می‌آورد و گروهی این امر را به‌عنوان منزلت کمال برای خود تلقی می‌کنند که بر وزن و اقتدار اجتماعی آنها می‌افزاید، البته نباید این موضوع نادیده گرفته شود که بخشی هم با علاقه‌مندی به علم و دانش و به‌دلیل برخورداری از ذائقه‌های فرهنگی به سمت تحصیلات گرایش پیدا می‌کنند که در چنین حالتی، اخذ مدرک تبعات منفی به‌دنبال نخواهد داشت چرا که نیت و نتیجه حاصل از آن، از جنس دیگری خواهد بود و متفاوت با انگیزه‌های سطحی و ظاهری است. نامبرده در ادامه بیان اینکه یکی دیگر از علل ظهور و بروز چنین پدیده‌ای بحث الگوبرداری‌های صرف است، اظهار کرد: در واقع امر، عده‌ای در پی کسب این مدارک به حقوق و مزایای بالا و مطلوبی دست پیدا نموده‌اند، از این جهت برخی از افراد در جامعه، با امید به دستیابی به موقعیت‌های آنچنانی و برخورداری از یک زندگی مرفه، اقدام به کسب مدرک می‌نمایند.

وی در واکاوی تبعات حاصل از ناهنجاری مدرک‌گرایی در جامعه عنوان کرد: بالا رفتن سطح توقعات یکی از پیامدهای چنین عرضه اجتماعی است، در واقع ممکن است فردی با تحصیلات پایین، ظرفیت پذیرش بیشتری به اشتغال به مشاغل سطوح پایین‌تر داشته باشد، اما با اخذ مدرک به نوعی دچار خودفریبی شود و به‌صورت صرف در ذهن خود، اشتغال به مشاغل سطوح بالا و مدیریتی را می‌پروراند که این ذهنیت به نوعی بیکاری پنهان را نیز افزایش می‌دهد چرا که باعث می‌شود در برخی مشاغل با کمبود نیروی انسانی مواجه شویم.

به نقل از باشگاه خبرنگاران؛ در نتیجه انتظار می‌رود، مسئولان مربوط به این امر از جمله وزارت علوم و آموزش و پرورش به این موضوع نگاه جدی‌تری داشته باشند تا شاید حل این معضل بتواند به اشتغال جوانان و فارغ‌التحصیلان کمک کند.

او در ادامه بیان کرد: در سطح جهان احتمال دارد که افراد به علت دلایل شخصی، علاقه و افزایش دانش اقدام به ادامه تحصیل و اخذ مدرک دانشگاهی کنند که این موضوع بد نیست، اما اگر دریافت آن بدون علاقه و تنها بر مبنای جنبه‌های مادی غیراصولی باشد به هیچ عنوان قابل قبول نخواهد بود.

یک پژوهشگر اجتماعی نیز در این باره می‌گوید: یکی از علل ظهور و بروز پدیده مدرک‌گرایی گریز متفاهیمان اشتغال از فعالیت‌های دستی و گرایش به پشت‌میزنشینی و فقدان سرمایه کافی به منظور پیشه نمودن مشاغل آزاد و کاهش حجم ادارات دولتی و به تبع آن توجه به متولیان امر گزینش به مدارک بالاتر است.

نامبرده می‌افزاید: بخش دیگری از شیوع عوامل موثر در افزایش مدرک‌گرایی، ساختار استخدامی است که به مدارک تحصیلی بالاتر ارزش بیشتر قائل شده و این خود تبدیل به بالاتر، سوق پیدا می‌کنند و عده‌ای از افراد جامعه نیز به منظور مشغول ساختن خود به یک امر مشخص و رهایی از بیکاری به منظور ایجاد

مدرک‌گرایی یا مهارت‌آموزی؟ مسئله این است!

این‌طور نیست که بگوییم به مدرک نیاز نداریم، بلکه نیازمند مدرک هستیم، ولی اینکه مدرک چقدر کارآمدی دارد مورد بحث است و یکی از دوره‌های مهارت‌سی را در کنار دروس تئوری می‌گذرانند در پیدا کردن شغل مناسب خود در بازار کار کمتر دچار مشکل می‌شوند. یک کارشناس آموزشی و تحصیلی، درباره این موضوع اعتقاد دارد: مدرک‌گرایی و مهارت‌گرایی در تقابل با هم نیستند بلکه مکمل هم هستند و

می‌شود از این رو باید تلاش کرد تا با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات، حوزه آموزش‌های مهارتی طبع گسترش یابد. آن دسته دانش‌آموختگانی که دوره‌های مهارت‌سی را در کنار دروس تئوری می‌گذرانند در پیدا کردن شغل مناسب خود در بازار کار کمتر دچار مشکل می‌شوند. یک کارشناس آموزشی و تحصیلی، درباره این موضوع اعتقاد دارد: مدرک‌گرایی و مهارت‌گرایی در تقابل با هم نیستند بلکه مکمل هم هستند و

ترکیب آن عبارت است از رئیس‌نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، وزیر علوم، تحقیقات و فناوری، وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، دبیر شورای عالی انقلاب فرهنگی و رئیس‌هیئت نظارت و بازرسی شورای عالی انقلاب فرهنگی.

همچنین به استناد آئین‌نامه مدیریت دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، هر دانشگاه یا مؤسسه آموزش عالی بر حسب مورد، از جانب وزیر علوم یا وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به شورای عالی انقلاب فرهنگی پیشنهاد خواهد شد و پس از تأیید شورا با حکم وزیر به مدت چهار سال به اجرای وظایف خود خواهد پرداخت. در این قانون ذکر شده که تمدید این مدت بلامانع است. گفته می‌شود تمدید حکم روسای دانشگاه‌هایی که دو دوره مدیریت کرده‌اند، منعی ندارد اما معمول هم نبوده و تغییر روسایی که ۸ سال مدیریت کرده‌اند دور از انتظار نیست.

شنیده‌ها حاکی از آن است که تغییر روسای دانشگاه‌ها در دستور کار وزیر علوم قرار گرفته و شاخص‌های تعیین روسای جدید در حال تدوین است. حدود یک ماه از انتخاب محمدعلی زلفی‌گل به عنوان وزیر علوم، تحقیقات و فناوری دولت سیزدهم می‌گذرد، او در اولین تغییرات مدیریتی در این وزارتخانه، در حکمی «محمد سلیمانی» را به عنوان قائم‌مقام وزیر و رئیس‌مرکز هیئت‌های امانا و هیئت‌های ممیزه و «علی شمس‌پور» را به عنوان مشاور وزیر و سرپرست دفتر وزارتی منصوب کرد. پس از این تغییرات، تاکنون دیگر خبری از انتصاب جدیدی در این وزارتخانه نیست و مدیران، معاونان و روسای دانشگاه‌ها در انتظار تصمیم جدید آقای وزیر برای عزل و نصب‌های پیش رو هستند. هرچند زلفی‌گل با رویکردی محافظه‌کارانه گفته است برای تغییر روسای دانشگاه‌ها عجله‌ای ندارد اما شنیده‌ها حاکی از آن است که تغییر روسای دانشگاه‌ها در دستور کار

کدام روسای دانشگاه در دولت جدید تغییر خواهند کرد؟

از سوی دیگر نیز با توجه به تغییر دولت، تجربه نشان داده تغییر مدیران دانشگاهی و روسای دانشگاه‌ها محتمل است. هرچند این روال در ایران مرسوم بوده و دانشگاه‌ها در برخی تحت تأثیر تغییرات دولت قرار دارند اما در برخی کشورها ماندگاری یا عزل روسا، ارتباطی با این دسته از تغییرات ندارد. به نقل از مهر؛ روسای دانشگاه تهران، دانشگاه صنعتی شریف، دانشگاه تربیت مدرس، دانشگاه صنعتی امیرکبیر، دانشگاه الزهرا (س)، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشگاه جامع علمی کاربردی، دانشگاه اراک، دانشگاه ارومیه، دانشگاه فردوسی مشهد، دانشگاه اصفهان از جمله افرادی هستند که در حال گذراندن دوره دوم ۴ ساله خود

قرار گرفته و پس از تغییر معاونان، نوبت به روسا خواهد رسید. نحوه انتصاب روسای دانشگاه‌ها به این صورت است که فرد مورد تأیید وزیر علوم ابتدا به عنوان سرپرست معرفی می‌شود و این فرد به شورای عالی انقلاب فرهنگی معرفی شده و یک کمیته ۵ نفره مجدد سوابق و پرونده آن شخص را بررسی می‌کند و در صورت تأیید به عنوان رئیس‌دانشگاه معرفی می‌شود. بر اساس آخرین ابلاغیه رئیس‌جمهور، از خرداد سال ۱۳۹۴ تاکنون، صلاحیت انتخاب روسای دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی به کمیته منتخب شورای عالی انقلاب فرهنگی تفویض شد. این کمیته ۵ عضو دارد که

زلفی گل تأکید کرد: از نظر منظر سیاسی با تغییر دولت بر اساس رای و نظر مردم، تغییرات مدیریتی برای هماهنگی و همسویی با سیاست‌ها و برنامه‌های جدید اجرایی، امری کاملاً طبیعی و البته ضروری است.

وزیر علوم، تحقیقات و فناوری با اشاره به اینک مدیران و کارکنان دانشگاه‌ها در واقع اعضای یک خانواده هستند، گفت: مدیران فعلی دانشگاه‌ها همگی توانمند، متخصص و سرمایه کشور هستند که ضمن پاسداری و حفظ حرمت آنها، روند تغییرات به مرور و با کار کارشناسی، انجام می‌شود. زلفی گل درباره بازگسای دانشگاه‌ها نیز گفت: وزارت علوم در خصوص نحوه بازگسای دانشگاه‌ها حضور دانشجویان تابع نظر ستاد ملی کرونا است هر چند هم اینکه نیز همانند سال گذشته برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی کارشناسی ارشد و دکتری که به مرحله انجام پایان نامه رسیده‌اند، کلاس‌ها حضوری برگزار می‌شود. به گفته وی، فرایند آموزشی و پژوهشی دانشگاه‌ها نیز به صورت تلفیقی یعنی حضوری و مجازی انجام می‌شود و وزارت علوم در صورت امکان‌سنجی کامل دانشجویان و موافقت ستاد ملی کرونا، آمادگی لازم برای برگزاری کلاس‌ها و آموزش حضوری را دارد.

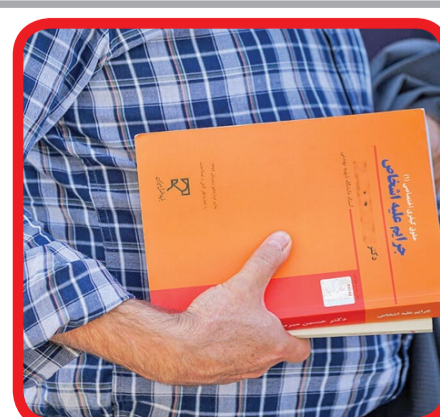
وزیر علوم، تحقیقات و فناوری با اشاره به اینکه تغییرات مدیریتی در دانشگاه‌های کشور در همین رابطه، وزیر علوم، تحقیقات و فناوری تأکید کرد: در همین حوزه تخصصی ندارد، گفت: در همین حوزه تخصصی ندارد، گفت: در همین حوزه تخصصی ندارد.

زلفی گل گفت: تغییرات مدیریتی به واقع مصداق دو امدادی و مشعل المپیک است که برای رسیدن به مقصد و کسب موفقیت از فردی به فرد دیگر تحویل داده می‌شود. وی تأکید کرد: از نسوی دیگر تغییرات مدیریتی موجب افزایش انگیزه و کارآمدی، تحول و نو گرایی با استفاده از توان، تخصص و نگاه‌های جدید در اداره امور خواهد شد که به هیچ عنوان نباید این روند طبیعی را سیاسی و اصول تخصصی و مدیریتی انجام شده است.

هستند. شنیده‌ها حاکی از آن است که تغییر روسای این دانشگاه‌ها در اولویت وزارت علوم قرار دارد. در میان روسای دانشگاه‌ها، زمان مدیریت حسین سلیمی رئیس‌دانشگاه علامه طباطبایی به پایان رسیده و تا چند ماه دیگر پایان حکم روسای دانشگاه‌های فردوسی مشهد، اراک و ارومیه فرا می‌رسد.

در همین رابطه، وزیر علوم، تحقیقات و فناوری گفت: تغییرات مدیریتی به ویژه انتصاب روسا در دانشگاه‌های کشور با روی کار آمدن دولت جدید امری کاملاً طبیعی است و نباید این مسائل را سیاسی کنیم چراکه سلاطین سیاسی نقشه در این حوزه تخصصی ندارد. محمدعلی زلفی‌گل وزیر علوم، تحقیقات و فناوری در حاشیه یادواره شهرداری ورزشکار استان همدان با بیان اینکه تغییرات مدیریتی به ویژه انتصاب روسا در دانشگاه‌های کشور با روی کار آمدن دولت جدید امری کاملاً طبیعی است و نباید این مسائل را سیاسی کنیم چراکه سلاطین سیاسی نقشه در این حوزه تخصصی ندارد، گفت: در همین ارتباط، تغییر رئیس دانشگاه تهران هیچ ارتباطی به نامه نگاری وی با ریاست قوه قضائیه ندارد و این جابه‌جایی بر اساس روال کاری و بر مبنای اصول تخصصی و مدیریتی انجام شده است.

تصاویری از برگزاری آزمون جامع دانشجویان دکتری در دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز

قابل توجه دانشجویان، طلاب و اساتید محترم حوزه و دانشگاه

«صفحه دانشگاه کیهان» از اخبار، مقالات، یادداشت‌ها و تحلیل‌های فرهنگی یا سیاسی مرتبط با عرصه‌های دانشگاهی و دانشجویی استقبال می‌کند. علاقه‌مندان می‌توانند فایل‌های حرفه‌ای خود را به ما بفرستند. Daneshgah.Kayhan@Iran.ir یا شماره ۰۲۱-۳۳۱۱۱۱۲۰ ارسال نمایند. بدیهی است که روزنامه کیهان در ویرایش، تلخیص، انتشار یا عدم انتشار مقالات ارسال، آزاد است.